

Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 2023. a määruse nr 124 „Põhikooli ja gümnaasiumi õpetaja töötasu alammäär“ muutmise eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus ja eelnõu eesmärk

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 76 lõike 1 kohaselt lepivad õpetajate töötasu alammäära kollektiivlepingu seaduses sätestatud tingimustel ja korras kokku tööandjate esindajatena haridus- ja teadusminister ja üleriigiliste kohaliku omavalitsuse üksuste liitude volitatud esindajad või kohaliku omavalitsuse üksuste ja erakoole pidavate eraõiguslike juriidiliste isikute volitatud esindajad ning töötajate esindajana õpetajate registreeritud ühenduste volitatud esindajad. Nimetatud kokkuleppe alusel kehtestab Vabariigi Valitsus õpetaja töötasu alammäära määrusega. Kui põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 76 lõikes 1 nimetatud kokkulepet ei saavutata, kehtestab õpetaja töötasu alammäära Vabariigi Valitsus põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 76 lõikes 2 nimetatud määrusega.

Eelnõu eesmärk on kehtestada põhikooli ja gümnaasiumi õpetajate töötasu alammäär. Määruses nimetatud alammäärast väiksemat töötasu ei tohi tööandja (direktor) täistööajaga töötavale töötajale (õpetajale) maksta. Seega kannab käesolev määrus sarnast eesmärki töölepingu seaduse § 29 lõike 5 alusel kehtestatava määrusega. Käesoleva määrusega näeb riik ette riiklikult kehtestatud töötasu alammäära, kuid seda konkreetse sihtgrupi – õpetajate osas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 75 tähenduses.

Eelnõu on kooskõlas Eesti Reformierakonna, Erakond Eesti 200 ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koostöölepingu aastateks 2023 – 2027 - Võtame eesmärgiks tõsta nelja aastaga õpetajate palk 120%-le keskmisest palgast, sh suurendame diferentseerimisfondi osa. Sama on üle rõhutatud ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2023 – 2027 punktis 4.1.2.

Eelnõu ja seletuskirja valmistasid ette Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduspoliitika osakonna haridusjuhtimise ja õpetajapoliitika valdkonna peaekspert Liis Lehiste (735 0206; liis.lehiste@hm.ee), strateegilise planeerimise ja kommunikatsiooniosakonna analüüsivaldkonna juhtivanalüütik Kristel Vaher (735 0268; kristel.vaher@hm.ee), eelarve- ja finantsjuhtimise osakonna finantsanalüütik Hille Vares (735 0272; hille.vares@hm.ee) ning õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusloome valdkonna juht Indrek Kilk (735 0144; indrek.kilk@hm.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Esimese paragrahvi muudetakse Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 2023. a määruse nr 124 „Põhikooli ja gümnaasiumi õpetaja töötasu alammäär“ paragrahvi 1, milles asendatakse number „1803“ (töötasu alammäär) numbriga „1820“ (uue töötasu alammääraga). Teise paragrahvi nähakse ette määruse muudatuse rakendamise aeg. Selleks on (tagasiulatavalt) 1. jaanuar 2024. a ehk muudetava määruse algne jõustumise hetk, mis on fikseeritud muudetava määruse §-s 3. Seega on põhikooli ja gümnaasiumi õpetaja töötasu alammääraks (täistööajaga töötamisel) alates 2024. aasta 1. jaanuarist 1820 eurot.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri eelnõuga seonduvat.

4. Määruse mõjud

2024. aastal on riigieelarves planeeritud üldhariduskooli õpetaja arvestusliku palga kasv 2048 eurolt 2184 euroni, sh õpetaja töötasu alammäära kasv 1749 eurolt 1820 euroni.

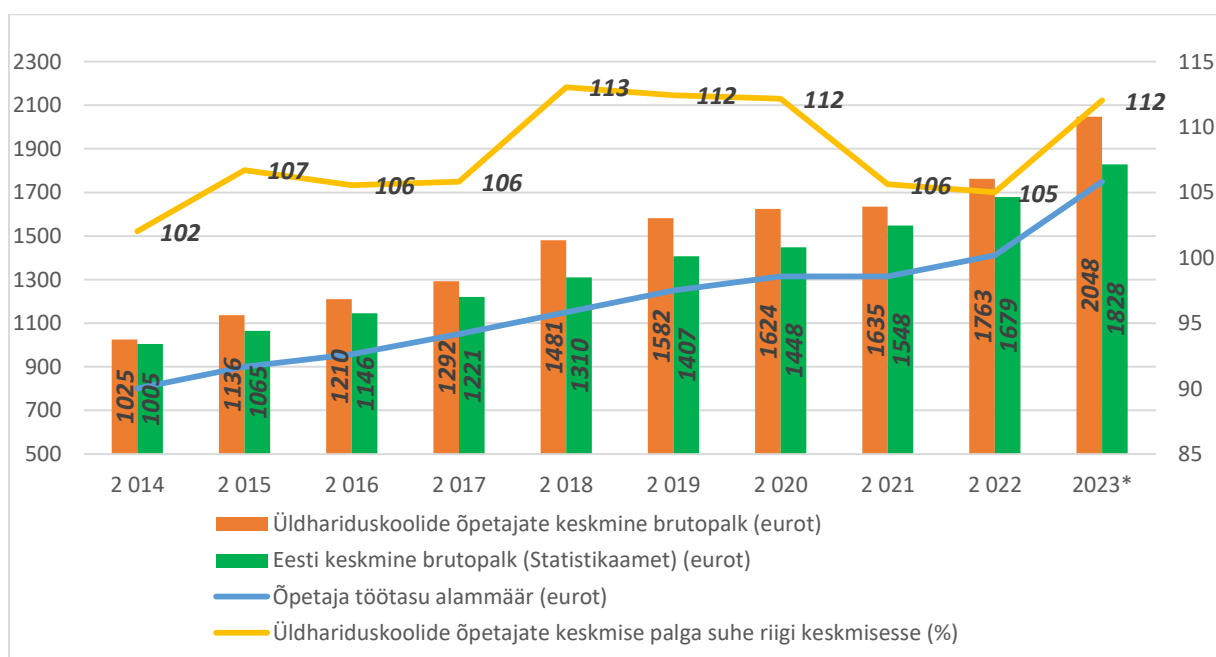
Kuna suurendatakse ka diferentseerimiskomponenti 17,1% 20-le%, siis suureneb õpetajate keskmine arvestuslik brutopalk 2024. aastal kokku 6,6%, mis moodustab riigi keskmisest palgast 112%.

5. Määruse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Välja töötatud Haridusvaldkonna arengukava 2035¹ oluline strateegiline suund on järgmine: õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning õpetajate järelkasv on tagatud. Eesmärgiks on täistööajaga töötava kvalifitseeritud õpetaja keskmise palgataseme tõstmine tasemele, mis on üldhariduskooli ja kutsehariduskooli õpetajal vähemalt 120% Eesti keskmisest töötasust ja lastaiaõpetaja vähemalt Eesti keskmise töötasu määras.

Riigieelarveliste vahendite toel on Eesti üldhariduskoolide õpetajate töötasu alammäär ja keskmine palk järjepidevalt kasvanud. Eesti keskmine palk on viimastel aastatel tõusnud kiiremini, kui õpetajate palgakasvu eesmärgi seades planeeriti. 2021. ja 2022. aastal ületas õpetaja keskmine palk Eesti keskmist töötasu 5-6%. 2023. aastal õpetajate töötasudeks varasemaga võrreldes ligi 24% enam panustatud vahendite toel võib prognoosida, et õpetaja palk ületab Eesti keskmist vähemalt 12%. (vt joonis 1).

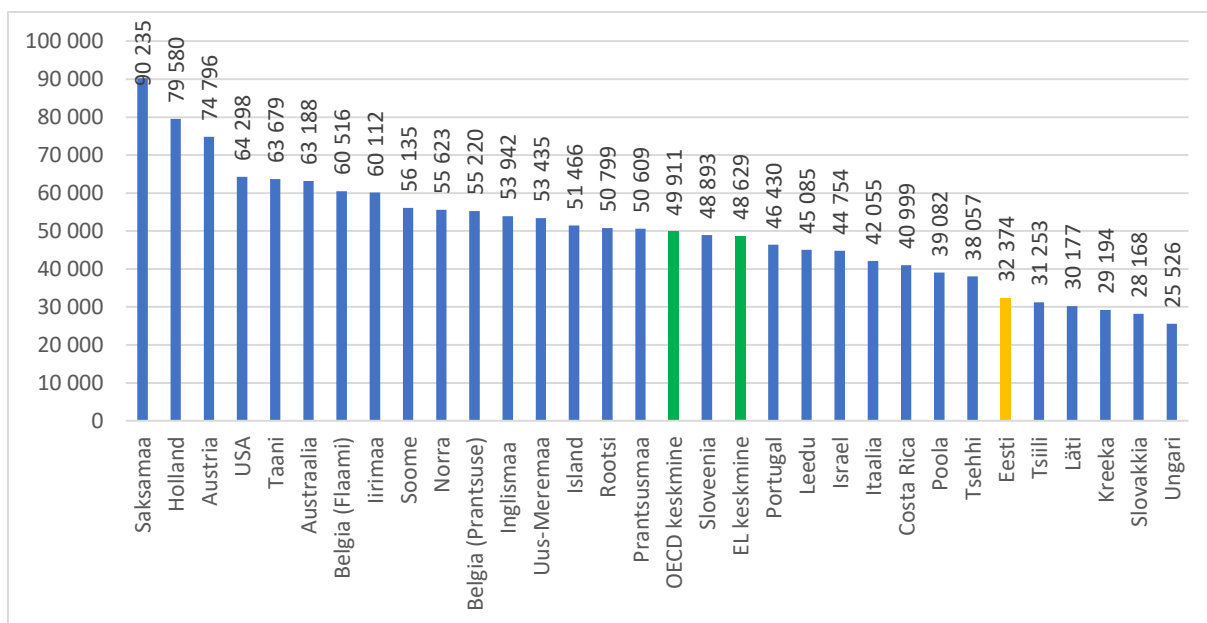
Joonis 1. Üldhariduskoolide õpetajate ja riigi keskmine palk, õpetaja töötasu alammäär ja õpetajate keskmise palga suhe riigi keskmisesse palka 2014 - 2023

* 2023. aasta üldhariduse õpetajate keskmine brutopalk HTM arvestuslik, 2023. aasta Eesti keskmine brutopalk vastavalt Rahandusministeeriumi suvisele majandusprognosile (24. august 2023. a)

Võrreldes Eesti üldhariduskooli õpetaja töötasu teiste OECD riikidega, siis on Eesti õpetaja palgatase pigem tagasihoidlik (vt joonis 2). Seetõttu on oluline, et õpetajate palgakasv oleks jätkuv prioriteet ja saaks kajastatud selgelt riigieelarve strateegias 2024-2027.

Joonis 2. Üldhariduskoolide õpetajate keskmine palk OECD riikides 2021/2022 õppeaastal (PPP*-des)

* allikas <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>; PPP (purchasing power parity) ostujõu pariteet- näitaja väärtused USD-des, kus riikide hinnataseme erinevused on kõrvaldatud, et tulemused oleksid võrreldavad

20. juunil, 4. septembril ja 22. septembril 2023. a toimusid üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäära läbirääkimiste asemel konsultatsioonid, kuna Eesti Linnade ja Valdade Liidul puudusid volitused pidada läbirääkimisi kohalike omavalitsuste nimel. Eesti Haridustöötajate Liit tuli läbirääkimistele ettepanekuga tõsta õpetajate töötasu alammäär 2024. aastal võrdseks eeldatava Eesti Vabariigi keskmise töötasuga, st vähemalt 1942 euroni.

Eesti hariduse infosüsteemi andmetel (10. novembri 2023. a seis¹) on üldhariduskoolide õpetajate ametikohti kokku 14 439, sh kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides 11 959, riigi üldhariduskoolides 1340 ja eraüldhariduskoolides 1139 ametikohta. Vajalik ressurs alammäära tagamiseks (422 miljonit eurot) on kavandatud 2024. aasta riigieelarvesse ning uusi täiendavaid rahalisi kohustusi see kaasa ei too.

Üldhariduskoolide pidamiseks antava riigieelarvelise sihtotstarbelise toetusega antakse linnadele ja valdadele ning eraüldhariduskoolide pidajatele iga arvestusliku ametikoha kohta

¹ 10.11.2023 seisuga kvaliteedikontrolli läbinud andmed; st lõplikud 2023/2024. õa andmed. Arvude ümardamise vea tulemusel on omandivormi lõikes õpetajate ametikohti kokku ühe võrra vähem kui õpetajate ametikohtade koguarv.

õpetajate tööjõukuludeks toetus, mis on 20% kõrgem käesoleva määrusega kehtestatavast õpetaja töötasu alammäärast. See võimaldab õpetajate töötasu diferentseerida kooli pidaja ja kooli direktori kehtestatud töö- ja palgakorralduse põhimõtteid järgides. Riigi üldhariduskoolidele tagatakse eelarvesse õpetajate tööjõukulud samadel alustel.

2024. aasta riigieelarve seaduse eelnõu parlamendis menetlemise ajakava tõttu (eelnõu on seotud usaldushääletusega ja oli 6. detsembril kavas vastu võtta) ei olnud enam võimalik Haridus- ja Teadusministeeriumi sisemiste riigieelarve vahendite arvelt saavutatud kokkuvõidu (8 miljonit eurot) riigieelarve seaduse eelnõu muudatusettepanekuna esitada. See tähendab, et raha oli küll sisuliselt leitud, kuid seisab eelarveridadel, mida ei ole võimalik riigieelarve seadust muutmata õpetajate palgarahaks kasutada.

2024. aasta õpetaja palga alamäära muudatuste rakendamiseks on vaja ette valmistada 2024. aasta riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega suunatakse vajaminevad vahendid eelarve ridadele, mis käsitlevad õpetajate tööjõukulude katmiseks eraldatavaid vahendeid.

Õpetaja palga alamäära kasvuks 1780 eurolt 1803 eurole on 8,1 miljonit eurot Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarves ja õpetaja palga alamäära kasvuks 1803 eurolt 1820 eurole on ühekordsed vahendid kokku 5,5 miljonit eurot, mis jagunevad ministeeriumide lõikes järgnevalt: Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarves 3 miljonit eurot, Sotsiaalministeeriumi eelarves 0,2 miljonit eurot, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eelarves 1 miljoni eurot, Siseministeeriumi eelarves 0,9 miljonit eurot ja Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi eelarves 0,4 miljonit eurot.

Eesti Haridustöötajate Liidu initsiatiivil alustasid põhikoolide ja gümnaasiumide õpetajad 2024. aasta 22. jaanuaril üleriigilise streigiga, mis kestis 30. jaanuarini ning lõppes töötüli osapoolte kokkuleppega Riikliku Lepitaja juures.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras, kuid seda rakendatakse tagasiulatuvalt alates 1. jaanuarist 2024. a.

7. Eelnõu kooskõlastamine ja huvigruppide kaasamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Eesti Linnade ja Valdade Liidule ja ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Eesti Haridustöötajate Liidule, Eesti Koolijuhtide Ühendusele, Eesti Eraüldhariduskoolide Ühendusele, Eesti Kristlike Erakoolide Liidule, Eesti Vabade Waldorfkoolide Ühendusele, Eesti Õpetajate Liidule, Õpetajate Ühenduste Koostöökojale.

Kristina Kallas
minister